

Ψήφισμα για τη χρήση τοπικών υλικών σε πολιτιστικά τοπία

Το Περιοδεύον Εργαστήριο για τις Παραδοσιακές Τεχνικές Δόμησης 'Μπουλούκι' και ο Σύλλογος Νέων Αρίστης διοργάνωσαν σε συνεργασία με το Τμήμα Ηπείρου του ΤΕΕ τη δράση 'ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ' στον παραδοσιακό οικισμό της Αρίστης, στο δυτικό Ζαγόρι. Η δράση υλοποιήθηκε μεταξύ 24 Αυγούστου και 13 Σεπτεμβρίου 2020, υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Ηπείρου, του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για την UNESCO.

Το Σάββατο 5 Σεπτεμβρίου 2020, στο πλαίσιο των 'Επιστροφών' πραγματοποιήθηκε ημερίδα με τίτλο «Πολιτιστικά Τοπία και Ξερολιθιά», κατά τη διάρκεια της οποίας έλαβε χώρα και η στρογγυλή τράπεζα με θέμα «Η χρήση τοπικών υλικών σε πολιτιστικά τοπία». Με την ολοκλήρωση της συζήτησης αυτής έγιναν κοινώς αποδεκτά τα παρακάτω:

Η χρήση των τοπικών υλικών είναι θεμελιώδης για την προστασία, τη διατήρηση και την ανάδειξη του πολιτιστικού τοπίου των παραδοσιακών οικισμών. Η εξορυκτική δραστηριότητα των υλικών με τα οποία έχουν δομηθεί ιστορικά οι παραδοσιακοί οικισμοί θεωρείται άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορία και την εικόνα του ανθρωπογενούς τους τοπίου. Συνεπώς, προτείνουμε ένα πλαίσιο λελογισμένης χρήσης τοπικών λατομείων στο οποίο εντάσσονται οι ακόλουθες προτάσεις και κατευθύνσεις.

1. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ των εμπλεκομένων φορέων με σκοπό την προώθηση μεταρρυθμίσεων για τη διεύρυνση των θέσεων εξόρυξης. Θέσπιση κινήτρων για την επένδυση και τη διασφάλιση της αντικειμενικής βιωσιμότητας εξορυκτικών επιχειρήσεων δομικών υλικών εντός των ορίων των πολιτιστικών τοπίων.
2. ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ εξορυκτικών θέσεων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, οι οποίες θα ελέγχονται από φορείς της κεντρικής ή της τοπικής αυτοδιοίκησης και θα τίθενται σε λειτουργία για το σκοπό της εξασφάλισης των απαραίτητων συμβατών οικοδομικών υλικών σε μνημεία, έργα αποκατάστασης, αλλά και δημόσια έργα.
3. ΘΕΣΠΙΣΗ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ και τεχνικών προδιαγραφών για την επανάχρηση (ανακύκλωση, κυκλική οικονομία)
 - α) διάσπαρτων λίθων από μεγάλης κλίμακας τεχνικά έργα και έργα υποδομών,
 - β) υλικού κατεδαφίσεων και ανακαινίσεων παραδοσιακών κτηρίων,
 - γ) υλικού εκσκαφών νέων οικοδομών και δημοσίων κτηρίων.
4. ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ μεταξύ της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και της εξορυκτικής δραστηριότητας μέσω:

- α) απαγόρευσης λατόμευσης σε τοπία υψηλής περιβαλλοντικής ευαισθησίας και κάλλους, μακριά από κατοικημένες περιοχές,
 - β) οριοθέτησης της έκτασης κάθε εξορυκτικής δραστηριότητας ώστε να περιορίζεται η κλίμακα της κάθε επέμβασης,
 - γ) απαίτησης αυστηρού σχεδίου εξόρυξης (μέσω εγκεκριμένης Τεχνικής και Περιβαλλοντικής Μελέτης) και επιτήρησης κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας,
 - δ) αποκατάστασης του εξοφλημένου λατομικού χώρου, σε εναρμονισμό με τις κείμενες περιβαλλοντικές αρχές, με αυστηρό έλεγχο και επίβλεψη.
5. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ της παραδοσιακής τεχνικής της εξόρυξης με εργαλεία χειρός. Δημιουργία θεσμικού πλαισίου για μικρής κλίμακας εξόρυξη. Κατάρτιση Μητρώου μαστόρων λατόμευσης και σύνταξη εγχειριδίων με οδηγίες και παραδείγματα καλών πρακτικών.
6. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση του Ζαγορίου (υπό προετοιμασία για ένταξη στον κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO ως το πρώτο ελληνικό υποψήφιο Πολιτιστικό Τοπίο), η χρήση των τοπικών λίθων κρίνεται ως ιδιαίτερης σημασίας, έναντι λίθων που εισάγονται από άλλες περιοχές με διαφορετικά μορφολογικά και ορυκτολογικά χαρακτηριστικά, προκειμένου να διατηρηθεί η ενότητα του τοπίου, η τοπική παράδοση αλλά και να ενισχυθεί η τοπική οικονομία. Απαιτούνται περισσότερα των τριών σημείων λατόμευσης, ώστε να εξασφαλίζεται στο ελάχιστο η ποικιλία των δομικών λίθων, η απαραίτητη εγγύτητα με τις περιοχές προμήθειας, αλλά και η μικρότερη περιβαλλοντική επιβάρυνση στις επιμέρους θέσεις.

Αρίστη Ζαγορίου, 5 Σεπτεμβρίου 2020
Οι συμμετέχοντες της στρογγυλής τράπεζας

Βασίλης Γκανιάτσας
Καθηγητής της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ
(συντονιστής στρογγυλής τράπεζας)

Βασίλης Δαλκαβούκης
Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας ΔΠΘ

Χριστόφορος Θεοχάρης
Πολιτικός Μηχανικός, μέλος της ομάδας 'Μπουλούκι'

Νικόλαος Κανελλόπουλος
Μεταλλειολόγος, Ερευνητής ΜΕΚΔΕ

Μίνα Κουβάρα
Αρχιτέκτονας Μηχανικός, μέλος της ομάδας 'Μπουλούκι' (2018-2020)

Γρηγόρης Κουτρόπουλος
Αρχιτέκτονας Μηχανικός, μέλος της ομάδας 'Μπουλούκι'

Παναγιώτης Κωνσταντινίδης
Προϊστάμενος της Διεύθυνσης Τεχνικού Ελέγχου της Αποκεντρωμένης Περιφέρειας Ηπείρου
Δυτικής Μακεδονίας

Παναγιώτης Κωστούλας
Αρχιτέκτονας Μηχανικός, μέλος της ομάδας 'Μπουλούκι'

Κωνσταντίνος Λασκαρίδης
Διευθυντής της Διεύθυνσης Ορυκτών Πόρων και Μεταλλευτικής της ΕΑΓΜΕ - Τεχνικός
υπεύθυνος Εργαστηρίου ΛΙΘΟΣ

Φαίδων Μουδόπουλος-Αθανασίου
Υποψήφιος διδάκτορας Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Sheffield, εκπρόσωπος του
Συλλόγου Νέων Αρίστης

Ευάγγελος Νικολάου
Προϊστάμενος της περιφερειακής μονάδας Ηπείρου της ΕΑΓΜΕ

Νικόλαος Παπαευθυμίου
Γενικός Διευθυντής Δασών & Αγροτικών Υποθέσεων της Αποκεντρωμένης Περιφέρειας
Ηπείρου-Δυτικής Μακεδονίας

Ιωάννης Παππάς
Μεταλλειολόγος, Ερευνητής ΜΕΚΔΕ

Παναγιώτης Πάσχος
Εκπρόσωπος του παραρτήματος Ηπείρου και Νήσων του ΓΕΩΤΕΕ

Ίωνας Σκλαβούνος
Υποψήφιος διδάκτορας Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής στο Πανεπιστήμιο της Αμβέρσας, μέλος
της ομάδας 'Μπουλούκι'

Κωνσταντίνος Ταρνανάς
Τεχνίτης-εκπαιδευτής

Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου
Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟΑ

Ψήφισμα για τις θεσμικές διατάξεις για τη διατήρηση της τέχνης της ξερολιθιάς

Το Περιοδεύον Εργαστήριο για τις Παραδοσιακές Τεχνικές Δόμησης 'Μπουλούκι' και ο Σύλλογος Νέων Αρίστης διοργάνωσαν σε συνεργασία με το Τμήμα Ηπείρου του ΤΕΕ τη δράση 'ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ' στον παραδοσιακό οικισμό της Αρίστης, στο δυτικό Ζαγόρι. Η δράση υλοποιήθηκε μεταξύ 24 Αυγούστου και 13 Σεπτεμβρίου 2020, υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Ηπείρου, του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για την UNESCO.

Το Σάββατο 5 Σεπτεμβρίου 2020, στο πλαίσιο των 'Επιστροφών' πραγματοποιήθηκε ημερίδα με τίτλο «Πολιτιστικά Τοπία και Ξερολιθιά», κατά τη διάρκεια της οποίας έλαβε χώρα και η στρογγυλή τράπεζα με θέμα «Οι θεσμικές διατάξεις για τη διατήρηση της τέχνης της ξερολιθιάς». Με την ολοκλήρωση της συζήτησης αυτής έγιναν κοινώς αποδεκτά τα παρακάτω:

Η ένταξη και ορθή κοστολόγηση της ξερολιθικής δόμησης στα Περιγραφικά Τιμολόγια Οικοδομικών Έργων (Π.Τ.Ο.Ε.) είναι καθοριστικής σημασίας για τη διατήρηση και την προστασία της εν ξηρώ δόμησης. Επίσης, η εθελοντική συμμετοχή πολιτών σε δημόσια έργα ξερολιθικής δόμησης στο πλαίσιο συμμετοχικών αποκαταστάσεων θεωρείται ως απαραίτητη και βιώσιμη προοπτική για τη διατήρηση των πολιτιστικών τοπίων. Συνεπώς, καταθέτουμε τις ακόλουθες προτάσεις και κατευθύνσεις για τη βελτίωση του ισχύοντος πλαισίου.

Για την κοστολόγηση της ξερολιθικής δόμησης:

1. ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ των ποικίλων μορφών της ξερολιθικής δόμησης που συναντώνται στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική στα άρθρα των Π.Τ.Ο.Ε, ώστε η ξερολιθιά να διατηρηθεί τόσο ως τέχνη όσο και ως δομή σε αποκαταστάσεις αλλά και σε νέα οικοδομικά έργα (ξερολιθικοί τοίχοι, λιθόστρωτες επιστρώσεις και καταστρώματα, λίθινες επικαλύψεις στέγης, κ.α.)
2. ΚΟΣΤΟΛΟΓΗΣΗ των άρθρων της ξερολιθικής δόμησης με ανώτερες τιμές σε σχέση με εκείνες των αντιστοίχων άρθρων με συνδετική κονία, δεδομένης της αυξημένης δυσκολίας και του επιπλέον χρόνου λόγω της άρτιας εφαρμογής που απαιτείται για την υλοποίηση των εργασιών αυτών.
3. ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ του άρθρου 41.02, ΟΙΚ-4106 για την κατασκευή λιθοστρώτων από ξηρολιθοδομή, το οποίο αποτελεί το μοναδικό άρθρο οικοδομικών εργασιών που αναφέρεται στην ξερολιθική δόμηση καθώς είναι σημαντικά υποκοστολογημένο¹. Πιο συγκεκριμένα, κρίνεται ότι η πραγματική αξία της εργασίας που περιγράφεται είναι επτά έως δέκα φορές μεγαλύτερη² ανάλογα με το είδος της δόμησης και του

¹ (Π.Τ.Ο.Ε) 41.02.01, ΟΙΚ-4106 Κατασκευή λιθοστρώτων από ξηρολιθοδομή μέσου πάχους έως 25 cm με τιμή ανά τ.μ.: 9,00 € και 41.02.02, ΟΙΚ-4107 Κατασκευή λιθοστρώτων από ξηρολιθοδομή μέσου πάχους άνω των 25 cm με τιμή ανά τ.μ.: 18,00 €

² Με βάση τα αντίστοιχα αναθεωρημένα άρθρα (ΝΑΟΙΚ Ν\73.11.3 Κατασκευή λιθόστρωτων (καλντεριμιών) με τιμή ανά τ.μ.: 62,00€ και ΝΑΟΙΚ Ν\73.11.4 Κατασκευή λιθόστρωτων (καλντεριμιών) με τιμή ανά τ.μ. 65,00€) τα οποία εφαρμόζει η Τεχνική Υπηρεσία της Περιφέρειας Ηπείρου στις κοστολογήσεις των έργων της καθώς και το αναθεωρημένο άρθρο (Ν.41.02.01 ΟΙΚ-4106 Κατασκευή λιθοστρώτων από ξηρολιθοδομή μέσου πάχους έως 25cm με τιμή ανά τ.μ. 87,00€) το οποίο προτάθηκε και επιμετρήθηκε από την ομάδα Μπουλούκι για την κατασκευή καλντεριμιού στην Αρίστη Ζαγορίου το 2020 στο πλαίσιο της δράσης 'Επιστροφές'.

λίθου. Το άρθρο αυτό, λοιπόν, πρέπει επιπροσθέτως να εξειδικευτεί σε επιμέρους παραγράφους, ώστε να συμπεριλάβει τα διαφορετικά είδη λιθόστρωτων που συναντώνται στους παραδοσιακούς οικισμούς κατ' αναλογία των διαφορετικών ειδών τοιχοποιίας (αργολιθοδομή, ισόδομο, κλπ).

Για την εθελοντική συμμετοχή πολιτών σε δημόσια έργα ξερολιθικής δόμησης:

1. ΠΡΩΩΘΗΣΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΚΙΝΗΤΡΩΝ από τους αρμόδιους φορείς ώστε να διευκολυνθεί η συμμετοχή εθελοντών σε δημόσια έργα που αφορούν την ξερολιθική δόμηση, ενισχύοντας τον ρόλο των τοπικών κοινωνιών και άλλων μετόχων στην ανάδειξη του δημόσιου χώρου που είναι δομημένος με την παραδοσιακή τέχνη της ξερολιθιάς.
2. ΘΕΣΠΙΣΗ νομοθεσίας για τη διασφάλιση της ποιότητας δημοσίων έργων ξερολιθικής δόμησης και της αναλογίας που απαιτείται μεταξύ επαγγελματιών και εθελοντών σε κάθε τέτοιο έργο, καθώς και τη φύση των επιμέρους εργασιών που αυτοί καλούνται να αναλάβουν.
3. ΣΥΜΠΡΑΞΗ των Τεχνικών Υπηρεσιών των Δήμων και των Περιφερειών και των Υ.Ν.Μ.Τ.Ε. με τοπικούς συλλόγους ή άλλους φορείς για την οργάνωση και συντονισμό της εθελοντικής συμμετοχής πολιτών σε δημόσια έργα ξερολιθικής δόμησης.

Αρίστη Ζαγορίου, 5 Σεπτεμβρίου 2020

Οι συμμετέχοντες της στρογγυλής τράπεζας

Γιώργος Σμύρης

Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (συντονιστής στρογγυλής τράπεζας)

Πάυλος Βήχας

Τεχνίτης-εκπαιδευτής

Ευγενία Βούλγαρη

Προϊσταμένη Τμήματος Ηλεκτρονικού Προσδιορισμού Κόστους της Διεύθυνσης Διαγωνισμών Δημοσίων Συμβάσεων Υ. ΥΠ.ΜΕ

Χριστόφορος Θεοχάρης

Πολιτικός Μηχανικός, μέλος της ομάδας 'Μπουλούκι'

Βασίλης Κασκάνης

Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Νεοτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου, Βορείου Ιονίου και Δυτικής Μακεδονίας

Μίνα Κουβάρα

Αρχιτέκτονας Μηχανικός, μέλος της ομάδας 'Μπουλούκι' (2018-2020)

Γρηγόρης Κουτρόπουλος

Αρχιτέκτονας Μηχανικός, μέλος της ομάδας 'Μπουλούκι'

Παναγιώτης Κωστούλας
Αρχιτέκτονας Μηχανικός, μέλος της ομάδας 'Μπουλούκι'

Ιωάννης Λυκοτραφίτης
Πρόεδρος του Τμήματος Ηπείρου του Τ.Ε.Ε.

Φαίδων Μουδόπουλος-Αθανασίου
Υποψήφιος διδάκτορας Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Sheffield, εκπρόσωπος του
Συλλόγου Νέων Αρίστης

Ελένη Νικολού
Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Τεχνικών Έργων της Περιφέρειας Ηπείρου

Βασίλης Νιτσιάκος
Καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ίωνας Σκλαβούνος
Υποψήφιος διδάκτορας Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής στο Πανεπιστήμιο της Αμβέρσας, μέλος
της ομάδας 'Μπουλούκι'

Μαρία Φιλίππου
Προϊσταμένη της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου Ζαγορίου

Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου
Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟΑ

Παναγιώτης Χριστοδουλόπουλος
Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής Στρατηγικού Σχεδιασμού Υποδομών Υ.ΥΠ.ΜΕ